Viggo Hørups grundlovstale

Taler
Viggo Hørup
Redaktør af Politiken

Dato
5. juni 1894

Af Grundloven har vi endnu Fødselsdagen tilbage. Hr. Matzen vilde tilføje: Og Diæterne. Med disse to Goder er det ikke usandsynligt, at det danske Folk og dets Repræsentanter i mange Aar vil føle sig som et *frit* Folk, maaske som det frieste Folk i Verden. Og da Følelsen gør saa meget, især i et Hjærtefolk, hvor det ikke kommer an paa Forstanden, vil denne Frihedsfølelse ogsaa fremtidig yde sin Skærv til den danske Folkelykke.

For den kolde Forstand er der derimod ikke meget at pille paa Friheds-Skroget. Men da Forstanden aldrig har haft stort med vort Frihedsvæsen at skaffe, har den næppe heller stort at beklage sig over.

Det var ikke vor gode Forstand, der udgrundede den Frihed, hvis Minde vi fejrer ved en aarlig Fridag. Det var en lykkelig Fejltagelse. Femte-Juniloven skylder en Misforstaaelse, at den blev, som den blev. Der er ingen Tvivl om, at den virkelige Mening allerede i 1849 gik i samme Retning som i 1866. Det, man vilde, var ogsaa 1 1819 en Forfatning for Overklassen, men af Uvidenhed og Mangel paa Erfaring slumpede man til at gøre en Grundlov for Folket, som det nu snart har taget et halvt Aarhundrede at bringe tilbage til sin oprindelige Bestemmelse.

Det Storladne, der ligger i Juniloven, laa ingenlunde i de ledende Grundlovgiveres Tanke.

Dette Store er Enheden i Forfatningen, det fælles Valggrundlag for begge Ting, som før eller senere og efter menneskelig Beregning endda ikke altfor sent maatte logge hele Forfatningens Magt dér, hvor den herskende Mening i Folket bar hen. Naar Folket var Højre, spændte Forfatningen sig for Højres Vogn; var Folket Venstre, trak begge Ting for Venstres Plov. Forfatningen skiftede, naar Folket skiftede, og den skiftede lige let fra Højre til venstre og fra Venstre til

Højre. Hvis Forfatningen havde faaet Lov til at leve, vilde Landstinget næppe en Gang have virket særligt i Højres Interesse, det vilde have virket læmpeligt konservativt, baade naar det gik fra Højre til Venstre, og naar det gik den modsatte Vej. Folketinget vilde modtage det første Stød af den skiftende Meningsbølge, og Landstinget vilde mere tøvende følge efter, men der er ingen Grund til at tro, at Landstinget vilde have været hurtigere til at vende fra Venstre til Højre end fra Højre til Venstre.

Men dette var ikke, hvad man tænkte pas i 1849, det var ikke Meningen at lave en Enheds-Forfatning. Man var ligesaa forhippet paa Dualismen i 1849 som i 1866, og man var næppe mere tilbøjelig til at skifte fra Højre til Venstre i Frihedens første Aar end i dets syttende. Ogsaa i 1849 vilde man lave en Højre-Forfatning, og man troede at have udført denne Kunst ved det Landsting, man den Gang konstruerede. Man troede at have sikret sig et Landsting af Højremænd, naar man sikrede sig, at Landstingsmændene var tilpas Velhavere, og naar man lod dem vælge i to Etager, ikke af Folketingsvælgerne, men af Valgmænd, som disse havde valgt. En større politisk Erfaring vilde ikke være strandet paa saa kortsynet en Vildfarelse, den vilde have vidst, at Rigdom og Reaktion ikke nødvendigvis er Tvillingbrødre, og at den politiske Organisation, naar den først har traadt sine Børnesko, organiserer en Valgmandsforsamling med nogenlunde samme Sikkerhed som en Forsamling af umiddelbare Vælgere.

Vi kan takke den politiske Dilettantisme 1849 for, at vi i nogle Aar har haft en Forfatning, hvis ledende Grundsætninger var Enhed og Upartiskhed. Desværre var disse skønne Sager hverken fødte af den herskende Klasses Højmod eller af nogen overlegen patriotisk Indsigt, de udsprang simpelthen af Dumhed og utilstrækkelig instrueret Egennytte.

Saa snart man opdagede, at Grundloven ikke var noget paalideligt Højre-Klenodie, men snarere en Vejrhane, der drejede efter Folkegunst og endog svingede fra Højre til Venstre, naar Vinden bar den Vej, bekendte man sin Vildfarelse og tilstod sin politiske Ukyndighed. Kun Ordenes Naivetet forsoner med den Tankegangens Kynisme, hvormed man erklærede, at man havde taget fejl: «Dette gaar jo den gale Vej, paa den Maade kan det lige saa godt blive de Andre som os, det var ikke Meningen, det har aldrig i Evighed været Meningen, vi har ikke et Minut tænkt paa andre end os selv, det maa for andres; hvis ikke Grundlovens Tanke skal fuldstændig forvrænges, mas det uden Ophold gøres om, saa at det ogsaa i Fremtiden bliver os, og os alene.»

Saaledes kom vi til 1866, til den rigtige Forfatning, som man havde ment i 1849, men ikke haft Forstand til at udtrykke i de rigtige Paragrafer. Vi fik et Landsting, der evigt og uforanderligt skulde være Højre, en uopløselig Forfatningsdualisme med en Modsætning mellem de to Ting, som omhyggeligt og overlagt var beregnet paa aldrig at skulle kunne anderledes forsones end derved, at Folketinget gik over til Landstinget.

Medens Juniloven var upartisk, delte Vejr og Vind lige mellem Venstre og Højre, Fremskridt og Reaktion, laa nu hele Forfatningens Tyngde ensidigt og overvældende i den højre Side. Var Folket Højre, vilde Landstinget med et uhyre Tryk forstærke Reaktionens Fart; var Folket Venstre, vilde Landstinget med samme uhyre Vægt hænge sig i Fremskridtets Skøder og lamme dets Bevægelser.

Alligevel var det en Forfatning. Ligheden og Upartiskheden var forsvundet, men al Magt for Godt og Ondt var dog ikke haabløst forstenet i Overklassens Landsting. Der var for Fremskridtet endnu et Haab, som ikke var slukket. Skønt fjærnt og usikkert, lyste det stærkt nok til at styre derefter. Et fremskredent Folketing havde ringe Udsigt til at trække det i sine Privilegier haardt forskansede Landsting med sig, men med Regeringen paa Folketingets Side kom Muligheden nærmere. En Regering, støttet af et Folketing, der var stærkt ved Landets Tilslutning, vilde ikke forgæves anvende sine Overtalelsesmidler selv paa et modvilligt Landsting. Og til at vinde Regeringen havde Folketinget i sit Veto et enkelt, men mægtigt Middel. Nødvendigheden af Folketingets Samtykke til alle Bevillinger og Love var ikke blot en Forskansning, bag hvilken Fremskridtet med fuld Virkning kunde standse Reaktionen og forvandle Tilbagegangen til Stilstand, men der var i denne Stilstand en Mulighed for Lede og Træthed, som efterhaanden kunde tænkes at lægge Styret om paa den anden Bov.

Forskellen mellem Fremskridt og Reaktion var iøjnefaldende. Naar Reaktionen havde erobret Folkestemningen og dermed Folketinget, var den færdig, den havde Alt og kunde skride til Værket, Landstingets Velsignelse var paa Forhaand givet. Naar Fremskridtet havde erobret Folket og dermed Folketinget, skulde det først til at begynde, det havde Regeringen og Landstinget tilbage, først naar disse Magter var vundne, kunde Fremskridtet skride til Værket. Men indtil da havde det dog endnu den beskedne, men til strækkeligt betydningsfulde Opgave at dæmme op mod Tilbagegangen.

Det var her, at Statskupet af 1885 brød ind og med et Slag lige til Bunden kuldkastede enhver Balance og trængte Fremskridtet og Demokratiet ud af dets Magtstilling. Det er Provisorismens Paastand, at Regering og Landsting kan bevilge og lovgive uden Folketinget, saa tidt og saa længe det er nødvendigt. Denne Paastand er gennemført for en Tid af ni Aar og for Summer op over 50 Millioner. Der er ingen Grænse, hverken Foranstaltningens Storhed eller Tidens Varlighed lægger noget Baand paa Overklassens Enevælde. Folketingets Veto eksisterer ikke, eller hvad der er det samme, det eksisterer kun paa Landstingets Approbation. Folketinget har ingen Retsstilling, ingen retslig anerkendt Magt længer til at hindre Noget, som Landstinget og Regeringen vil. At Folketinget Intet kan fremme uden Landstinget, er ikke noget Brud paa Ligheden, saa længe Landstinget heller Intet kan fremme uden Folketinget. Det er heri, at Grundloven af 1866 har brudt Ligheden. Grundlovens Ulighed ligger i, at Folketinget skifter med Folkets Politik, medens Landstinget har sin Højrestilling kunstigt garanteret ved selve Sammensætningen, uafhængigt af Bevægelserne i Folket.

Efter 1885 er derimod enhver Sammenstilling mellem Folketing og Landsting udelukket, det er ikke to sideordnede Magter, al Tale om Tokammer-System er meningsløs. Landstinget kan hindre, hvad det vil – Folketinget kan hverken det ene eller det andet. Ingen har en Gang gjort noget Forsøg paa at fremstille, hvilke Folketingets retlige Beføjelser er efter Statskupet. Det vilde være et forgæves Forsøg; der er ingen.

Den megen Tale om det danske Folks Umodenhed til Friheden kunde man spare sig. Ord er ørkesløse, hvor selve Sagen raaber til Himlen. Alt dette har Folket skridt for Skridt selv gjort, den almindelige Valgret kastede i 1866 sig selv ud af Landstinget, den almindelige Valgrets Repræsentanter har i Aar godkendt den Statsskik, hvorefter Ingen kan sige, hvad den almindelige Valgret betyder i Danmark, fordi den juridisk betyder aldeles Intet.

Hvis der paa denne Grundlovsdag, den niende efter Statskupet, den første efter dets Godkendelse, var en stærk og almindelig Følelse af Skam i det danske Folk, vilde dette være det største Vidnesbyrd om Modenhed, vi i Øjeblikket er i Stand til at give. Det vilde tillige være en Prøve paa vor Forstand, som selv et Hjærtefolk vilde have godt af at bestaa. Og det vilde være mere opmuntrende end denne Vrøvlets Lige-Gladhed, der blot mangler et nyt Højreministerium,

for at gøre denne Dag til en Hurra-Dag for den Folkelykke, der ejer en saadan Grundlov og en saadan Valgret, et saadant Forlig og en saadan Frihed.

Kilde
Nielsen, Vilhelm, Edvard Brandes og Peter Nansen (1904): V. Hørup i skrift og tale. Udvalgte artikler og taler, Bind I-III. København: Gyldendal.

Kildetype
Dokumentation i bogværk

Tags
Grundlovstale

URI
https://www.dansketaler.dk/tale/viggo-hoerups-grundlovstale-1894